

մեր
սի ու
արբ-
այ եւ

ՈՒ-

կեր-
տելու
ական
անելու

ի ըն-
հետ
ող են
ն փո-

եանց

հաւ-
նուն-

ի Ունի
րատ.

ՈՒ
գինն

ական
այ.

աւա-

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ի.

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 113 ՏԱՍԵՐՈՐԳ ՏԱՐԻ, Հարթ, 3 Յուլիսի

1893

Հարթ, 3 Յուլիսի ՏԱՍԵՐՈՐԳ ՏԱՐԻ, № 113

Տարեկան 10 թուրք, վեց ամիսը 6 թուրք, երեք ամիսը 3 թուրք 50 կոպ.
Թիֆլիսում ամիսը 1 թուրք, հատուկ 5 կոպեկ:
Բաժանորդ գրեւում են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը:

Խմբագրությունը գտնվում է Тифлисе. Редакция „Норъ-Даръ“
կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրությունը կայ է ամեն օր (լույսի տոն օրերին) ժամը 9-ից մինչև 2-ը:
Յայտարարում լինելու և ամեն լիցենզիայի:
Յայտարարում լինելու և ամեն լիցենզիայի 2 կոպ., լիցենզիայի համար կրկնապատկելու:

ԱՅՐԻ ՄԱՐԹԱ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԸ խնդրում է իւր ազգականներին, բարեկամներին և իւր հանգուցեալ ամուսնու սիրելի ժողովրդականներին՝ շնորհ բերել կիրակի, յուլիսի 4-ին, առաւօտեան 10 1/2 ժամին Վանոց աւագ եկեղեցին՝ ուր գինն ա. Պատարագի կատարուելու է իւր հանգուցեալ ամուսնու նոյն եկեղեցու միաբան:

ԵՂԻՇԷ ԲԱՀԱՆՆՅ ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
բառաստեղծի հոգեհանգիստը:

(447) 1—1

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՆ
Բրոնիկոն. — Կովկասի կատարա-
չապետի ուղեւորութիւնը: Հին թղթա-
գրամներն ընդունելու ժամանակամիջո-
ցը: Առողջապահ բժիշկներ Թիֆլիսում:
Խորհրան Ռուսիայում: Յանձնաժողով
գեղարտների համար: Կարանտին հաւ-
րի համար: Արդա կոնցերտը: Ստացուած
վերք: Երկնորգիտ: Վիշի դիւղի:
Արասթուսանից:
Թղթա կցութիւններ. — Նամակ
Պարիսից: — Հաջը-Մուրադ:
Քաղաքապետ. — Մարտիկ: Եղբայ-
րաց:
Պարիսից: Թուրքիա:
Խաւսը լուրեր:
Հեռագիրներ:
Բանասիրական: — Ռուզի:
Տեղեկատու:
Յայտարարութիւններ:

ԲՐՈՆԻԿՈՆ
Կովկասի պ. կատարաչապետը յու-
լիսի 1-ին ուղեւորուց Կովք, ուր մնա-
լու է երկու օր, իսկ այն տեղից վե-
րադառնալուց յետոյ ուղեւորուելու է Կի-
ւովկաս:
—
Զուգահեռում ենք, որ պաշտօնապէս
կարգադրուած է 1868 թուին կարած
3, 5, 10, 25 և 50 թուրքանոց թղթա-
գրամները 1894 թուի մայիսի 1-ից
յետոյ էլ չի ընդունուի: Ուրեմն յիշատ
թղթագրամները ունեցողները պէտք է
աշխատեն փոխել նրանց նորերի հետ:
Նշանակուած վերջնական ժամանակը —
1894 թ. մայիսի 1-ն անցնելուց յետոյ
այդ թղթագրամները տեղութիւնը չի
ընդունի:
—
Բժշկական վարչութիւնն արդէն նշա-
նակել է Թիֆլիսի գլխաւոր մասերում
առողջապահ-բժիշկներ, որոնց անուա-
նացուցակն առաջարկելով ուսուցանու-
թիւնը՝ խնդրում է ամեն կերպ աջակ-
ցել առողջապահ բժիշկներին: Թիֆլի-
սի ուսուցանալու պաշտօնակատարն
այդ մասին հարկաւոր կարգադրութիւն-
ներն արդէն արել է:

Յուլիսի 1-ից. — Երբ-Կար-ին բաժանորդ
են գրում և վճարում են 6 թուրք:
Ամսական բաժանորդ գրողը Թիֆլիսից
ընդ վճարում է 1 թուրք 50 կոպ.
Բաժանորդ են գրում Թիֆլիսի խմբագրատան
ամսի 1-ից:
Հայրենիք փոխելու համար պէտք է ու-
ղեւորել Խոր խորհրդանոց եւլու մարի:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԻՒԸ-ՄԱՐԳԱՐԵՆ

ՌՎԷ ԳԻՒՐ-ՄԱՐԳԱՐԵՆ. Յուլիսի յարա-
բերութիւնը. հատուկներ նրա նամակնե-
րից: Մոպսանի մատուց լոյսնաբերութիւնը:
Bel ami լուրեր. խեղադրութիւնը: Մո-
պսանի գրականական գործունեութիւնը:
համառոտ տեղութիւնը: Երկերի ցուց. և բո-
վանդակութիւն: Մոքի առողջապահութիւն:
կանոնաւոր աշխատանք:

Մոպսանի ինքնուրոյնութիւնն առա-
ջին անգամ իւր բոլոր գործերումը
արտայայտուելը 1880 թուին «Des Vers»
(ոտանաւորներ) գրքի մէջ: Des Vers
հուղեպէս է պատահում Մոպսանի յայտնա-
կուելու յետոյ: Սոպսանի ստու-
ցուած Առաջին փորձին հետեւեցին միա-
ներքը — ընդամենը տասներկու հատոր:
Այդ չափազանց մեծ արգասաւորու-
թիւնը թէ պէտք է վերագրել մասամբ
նրա հարստանալու և իրեն համար ան-
կախ կենտրոն ստեղծելու ձգտանքից, ըստ
անկախութեան զաւարտից էր Մոպսանի
տաղանդին յատուկ արագութեամբ բա-
տեղծարարելու գործընթացը:

Հետաքրքիրն այն է, որ Մոպսանը,
որի տաղանդը մէջ բնորական տարրի
համարում էր բացառաւորութիւն է նկատ-
ւում, առաջին անգամ գրականական
ապագայէ կաւ որպէս բանաստեղծ,
իւր գեղեցիկ քաղցրահայտ ոտանաւոր-
ներով Դոպէն էլ էր սկիզբը թելի:

Երբեք, երբեք ան «des amoureuses»
տաղանդներով հրապարակ եկել: Զո-
ւան նոյնպէս ստանաւորները գրած Միւս-
աի եղով, բայց երբեք չէ հրատարա-
կել:
Մոպսանի ոտանաւորները, որ ար-
դէն իւր հատուկ տարրերում է գրել,
աւելի ինքնուրոյն են բան թէ Դոպէն
և Զոլայի ոտանաւորները. բայց ճշմա-
րիտ փոքրիկ լուսնաւորութիւնը Ռիչարդին
ոտանաւորներն անհամեմատ խորն են
ու գործը: Կա ճշմարիտ բանաստեղծ է,
մինչդեռ Մոպսանը միայն համարակ
արձակ գրող է, որ միւսին ժամանակ
գրել է նաև ոտանաւոր գրել: Այդ ոտա-
նաւորները ամենից տակը աչքի ընկ-
նող կողմն նրանց բուն, տաղով, գո-
րիկ և ուժգին զգայնաւորութիւնն է:
Զոլան էլ է նկարագրում կիրք, բայց
այդ կիրքը կամ մնում է առանց գոհու-
ցում ստանալու կամ շատ ուշ է գոհու-
ցում ստանում, և կամ թէ՛ չնայելով որ
գոհացում է ստանում, դարձեալ յուսա-
խաբութիւն է գրում: Իսկ Մոպսանը
զգայնաւորութիւնն թէ և նուազ նորը
է, բայց աւելի բնական է, բնութեան
աւելի մոտիկ: Նա իւր ոտանաւորների
մէջ կանգ չէ առնում ոչ սիրայ պատ-
ճառած բերկրանքի և ոչ էլ տանջանքի
գրքայ:
Նա, Ռիչարդին նման իւր անձի
կողմից է խոսում, իւր սեփական բո-
ղաքունքները չէ երգում, բայց տեսնում
է, թէ ինչպէս սիրայ բոցը ճարպկում է
ամբողջ աշխարհը, և նա այդ նկարում
է բերդաշէն, լայն և համարակ պատ-
կերով:
«Au bord de l'eau» հովանաւորութիւ-

Պաշտօնական տեղեկութիւններից ե-
րեւում է, որ Ռուսիայի հեռակա տեղե-
րում յունիսի 13-ից մինչև յունիսի 25-ը
խորհրդով հիւանդացուների և մեռնող-
ների թիւն կըլ է. Սրով քաղաքում
հիւանդացու են 23 հոգի, մեռել են 10
հոգի, Օրովի հիւանդում հիւանդ. 9 հ.,
մեռ. 2 հ., Բեսարաբիայի հիւանդում
հիւանդ. 35 հ., մեռել են 15 հ., Պոդոլի
հիւանդում — հիւանդացու են 301
հոգի, մեռել են 100 հոգի, Տուլայի
հիւանդում — հիւանդ. 8 հ., մեռ. 3 հո-
գի: Իսկ մնացած այն հիւանդներում,
ուր խորհրա կայ, ինչպէս օր. Սարա-
տովի, Կուրսկի, Վեստսիկ, Սիբիրի
և Սիկոտովսկի հիւանդներում հիւանդա-
ցուների և մեռնողների թիւը շատ
չնչին է եղի:

Աչքի առաջ ունենալով պ. Աղմու-
րեանի գեղատառ պահանայ առաջա-
ցած հրդէն, որ կարող է կրկնուել
նման դէպքերում՝ Թիֆլիսի ուսուցա-
պետի օգնական պ. Սոկոլոսկին յունի-
սի 30-ին դիմել է պ. հանձնարարութիւն
որպէս ինչ նշանակուի մի առանձին յանձ-
նարար, որ նայ է քննէ Թիֆլիսում ե-
ղած բոլոր գեղատառները և գեղատառի
պահանայները՝ խմանալու համար թէ
ինչ դրութեան մէջ են նրանք և թէ
ինչպէս են պահուած նրանցում բոլոր-
կազմ նիւթերն, ինչպէս են օրինակ
էֆիր, բնական, խորհրդար, սկիւտար,
և այլն: Նայն յանձնարարութիւնը կ'որոշէ
ինչ քանակութեամբ պիտի պահուեն
յիշատ նիւթերից գեղատառներում և դե-
ղատառները պահուանելու և մասնաւոր-
ապէս այն պահանայներում, որոնք
դանում են Թիֆլիսի կենդանութիւն:

Կովկասի պ. կատարաչապետը, Վա-

կազմի աստիճանի հրամանագրել է հա-
ւանտին հաստատել բոլոր այն նաւերի
վրայ, որոնք դալիս են Ամուրից, Բա-
րից և Կամից և ընդհանրապէս այն
նաւերի վրայ, որոնք դալիս են խորե-
րայով վարակուած տեղերից:

Ուրբաթ, յուլիսի 1-ին, երեկոյան
Այդայի ներկայացմանը թատրոնը լիքն
էր բաղնաթխամբ: Ինչ էլ որ ասելու,
նկատուել լինէր Շահմանի խաղի
մասին, նրա ձայնը հաղորդու է և ե-
րեկոյի Չորսրդ գործողութեան մէջ
Այդայի հետ ունեցած տեսարանում,
որտեղ ամենանշանաւոր արտիստների
փորձանքի են ենթարկուած և մեծ աջո-
ւորութիւն են համարում, երբ մի կերպ մե-
նում են Շահմանի իւր ձայնի ահա-
ղին իշով որդիացրեց ամբողջ թատ-
րոնը և կարծես թէ բնի վրայ բոլոր
երկրիներն և օրբնաւոր իւր ձայնի հե-
ղելով քնք տարաւ: Զարմանալի և
չտեսնուած բան այն էր, որ բոլոր
ծափահարութիւններից դառնալով Շա-
մանին ամենայն ազատութեամբ կրկն-
ենք արտիստների համար զօժար կտո-
ւել:

Այդ երեկոյան մեզ դիւր եկաւ
իւր ջերմ խաղովը և համակրելի երգո-
ւոր նոր երգչուհի Կատարին, որին
անշուշտ լաւ ապագայ է սպասուած:
Շահմանի մի քանի պիւսկներ բա-
տարաւ:

Ներկայացումն ընդհանրապէս միջակ էր
բառ ամենայնի, բայց երեւում էր, որ ա-
մեն աշխատանքը գործ էր դրուած գո-
ծի աջողութեան համար:

Վաղը, կիրակի, նայն թատրոնում
Շահմանի և ա. Կորիլի մասնակ-
ցութեամբ կրկնապատկուի նոյնպէս
Վերջին, Տրուպուր օպերա Շահյա-

մանն այդ օպերի մէջ առիթով կ'ունենայ
իւր արանքիկ ձայնով փայլելու:

Ստացել ենք.
«Յաւելուած Նիշիէի Պատմութիւն
Վարդանանց բառ Անձնացեալ օրինա-
կի Հայ-Ռուսերէն բառգրքին, հեղ. Խ.
Յովհաննիստեանի: Այս յաւելուածը
տպուած է Մոսկուայում, պ. Բարխու-
դարեանի տպարանում:

ԱՆՆԻՆՈՐԱՅ Կոլոնիայից. — Տեղիս մի
խոմբ հայեր, քարոզիչ բարեշնորհ Յ.
Վ. Ներսիսեան յորդորմամբ, երկու աղ-
քատ և որպաշտ ընտանիքների համար
իրենց մէջ մի քանի բուրլի ժողովիցին
և յանձնեցին նրանց:

— Յունիսի 27-ին կիրակի, տեղիս աղո-
թատան մէջ հանդիսատիս կերպով կա-
տարուեց հոգեհանգիստ Դի Տէր-հան-
դուցեալ Վաթիկոսի համար: Շարաթ
դիւրը, յունիսի 26-ին, մի երեւանական
դէպք պատահեց. — աղղով վրացի մի
երկտառողը, որը պատկուած էր մի հայ
ինչ մի գերմանացու մօտ ազգաբաղականի
պաշտօնն էր կատարում իւր աղջկայ
հետ և մի քանի տարի էր տիրոջ
այլում, բարձրացած է լինում կենտախ
ծառի վրայ, այդ ժամանակ մի անցյալ
չարագործ նրա վրայ հրացան է արձա-
կուած և մահացու վէրք պատճառուած
նրան: Ողբակից երկու օր միայն կեն-
դանի մնալով՝ մեռաւ: Ներսիսեան գործը
անցյալ է, կապածը մի գերմանացու
վրայ է:

— Թուրքերի ամառանոց չուկոյ
սար դնան սկսուց և նրա հետ էլ շա-
տապան գործիքները: Օր չի պատա-
հում, որ թուրքերը խնդ գիւղացի հա-
յերից լծին անասուններ չորանան.
այդ բաւական չէ թուրքերից մի քա-
նիսն էլ կըլծ լուսններ ձևանալով՝ դե-
մում են այդ խնդ հայերին և նրան-
ներից դուր է քաշում հանում թագ-
նուած արտաները: Նա ստեղծում է
մի որեւից բնորոշ գրութիւն, հա-
գաւա քննի անակնկալ հանդիպումներ,
որոնք ասկայն բոլորովին բնականաբար
են սուղը դալիս և այդ քաղցրում
ներկայ հատապատկեան վերաբերմամբ
կըլծ լուսնաւորական չեղքները:

Ինչ ծաղր
Բայց կըլծ այդ ծաղրը չէր գտնու
պատմութիւն մէջ — գու իրական վատարկ
համը, սարսափելի ծաղր է. իւր այն էլ
առանց որեւ չափաւորութեան: Չնա-
յելով մարդակեցութեան, պատմութեան
մէջ ամեն բան բնական է, կենդանի
և թաղմ:

Հատարական բարբերը հիւնդին
նկարագրելով և ծաղրը գաղափարնու-
թեան հետ միացնելով հանրեւծ, որ
բոլորովին գաղափար յատկութիւն է:
Մոպսանի գրութեանց մէջ ուրիշ
ձգտումն էլ է նկատուում — պիւսկին ըզ-
գացումներ նկարագրել իւր բոլոր
գարնանակ ու դժբաղդ հեռանքնե-
րով իւր քաղցր գործերումը և վաւ
գրութեամբ:

Միւր կերպից տակ վերելի նովի-
լանք գիտեք, որոնց մէջ հայր իւր
տպրելի որդուն է որոնում ու պտուււ
«Monsieur Duchoux»-ի մէջ հայրը
(Երբ-Կար) մէջ ստուգած է հայրը
վերնագրով իւր որդուն գտնում է
անժամանակ ծերացած, ճաղատ գլխով
տխմար ինքնագոհ գրութեան մէջ աղ-
րելու — նրա կերպարանքը բոլորովին
հայրական զգացմունք չէ ծնեցումը նը-
րա մէջ: «L'abandonné»-ի մէջ ճայրը
հանդիպում է իւր որդուն, որը գոյում

ցից մշտնապես առնուած, որոնք իր բնական հոգիով և աշխատանքով անհրաժեշտ ցոյց տան. սակայն ի դուրս հայկական առանձն ասում է. համարժեք խորամանկ թուրքերն այսպիսի հարկերով կողոպտում են միայն հայերին:—Այս գաւառի ցորենի հունձը չափազանց լաւ է, կարկտի արհաւիրքից արտերն ազատ մնացին: Մնացած բոլոր բերքերն էլ առատ են:

Գիւնի գիւղից.—Բերքը այս տարի մեր գիւղում շատ ու շատ առատ է գիւղացիների սակով վերջին տասն տարուայ ընթացքում այսպիսի լիւթին չէ եղել: Հունձն արդէն սկսում է. թուրք վաղուց հասել է. նրանից արդէն օդի են պատրաստում: Երբամբ նայելէս այս տարի յաջող վերջացրեց իւր օգտակար գործը: Երբամբ արհաւիրքի մեր մէջ սկսում է վաթսահական թուականներից է մինչև օրս էլ չարունակում է. գիւղացիներն ամեն յարմարութիւն ունեն լաւ չերած պահելու, բայց դժբաղդաւար չեն օգտուում այսպիսի մի օգտակար պարագային: Նրանք իւր քանիւր տարի թէպէտ չերած պահում են, սակայն այնպիսի խնամքով և եւրաստով չեն պահում ինչպէս հարկաւոր է շատերը պահում են միմիայն տան համար գործածելիք թէլ ստանալու համար:

Մինչև օրս նրանք չերած են պահում հին, ցած, նեղ և խոնաւ ագոմաներում որտեղ չերածի մի մասը ծառերն են ուտում, իսկ մեծ մասը խոնաւութիւնից ունչանում է: Վերջին ժամանակներս Գիւնի գիւղացի պ. Քամազեանցը Գրանախայի Մոնպիլիէ քաղաքի գիւղատնտեսական ուսումնարանին չերանպահում էր: Նրանք վերջացնելով և երկու տարի էլ չընթացելով և փորձականապէս ուսումնասիրելով այդ ճիւղը՝ վերադարձել է հայրենի Այծմա պարտն փոխանակ իւր հայրենի գիւղու գործելու և գիւղացիներին գիտութեան նոր պահանջները համեմատ չերանպահում թուրքերից ելու գործում է ուրիշ տեղ. ցանկալի կըլինէր որ պ. Ն. Ք. գործէր իւր հայրենի գիւղում բայց եթէ նա չնորհ անէր աշխատել իւր հայրենի գիւղում և գիւղացիներին սովորեցնէր չերած պահելու ձեւը, որին որ գիւղացիներն մասին ինքը տեղեկութիւն անգամ չունէր և որը ծաղկաւորումնում ապուշ էր մեծացել և բոլոր ստացած փողերը օղիւտներ մախում: Նորորդ պատմութեան մէջ հարուստ մարդիկ իրենց որդուն գիւղում են գտնում: Դա մի հարուստ գիւղացի է, որ նուրբ վարմունքի մասին զգալիորէ չունենալով իւր ծնողները վրայ ուշադրութիւն անգամ չէ դարձնում: Մոպստեր իւր աւելի ընդարձակ նովելաներում իւր հերոսներին այսպիսի կարճ և կոպիտ նկարագրութեամբ չէ գոհանում:

Մոպստերն այս ամեն պատմութիւնի մէջ մի նպատակ միայն ունի ի նկատի: Նա աշխատում է ցոյց տալ այն, ինչ որ ֆրանսիացիները կեանքի հիմնաքաղաքում են անուանում, ցոյց տալ, թէ ինչպէս է կեանքը մարդիկ կեանքի չէնքում իրեն պաշարող զանազան ցընորներին յետոյ կորցնում է իւր հրապոյրը:

Une vie-ի մէջ նա պատմում է մի ազնիւ, սիրող կնկայ պատմութիւնը: Այդ կնիքն չէ անաշուտ իրեն շրջապատող իրական կեանքը, նա կեանքի պատերազմի մէջ համարեալ թէ անդէն է, տրամադիր է ցնորքներ, չգիտէ իւր զգացմունքները թաղանթի և սովոր է աւանդ ծածկելու իւր զայրոյթը արտայայտել: Այն մարդը, որին սիրած լինելով ամուսնացել էր հետը, մի ատուր, կոպիտ, անասուն է լինում: Սե երբ վերջապէս ճակատագիրը նրան աղատում է իւր ատած ամուսնուց, նա քրտով կաշու է իւր միակ որդուն, բայց որդին էլ իւր հօր նման ապրիւսի մէկն է դուրս գալիս—նա չահա-

ցիք սիրով և ուրախութեամբ կընդունեն, նա դրանով մի մեծ ծառայութիւն կըլինէր արած իւր հայրենի գիւղին:

ԱՐԱՍԹՈՒՄԱՆԻՑ.—Կաւկասիէն գերում են, որ այնտեղ մտադրութիւն կայ կառուցանել հայոց եկեղեցի և նորան կից բաց անել ծխական երկղասեան դպրոց: Եկեղեցին շինուելու է Ախալցխայից եկող խմորու մօտ եղած գետին վրայ: Այդ նպատակն իրագործելու համար հոգաբարձուներ նշանակում են եղել պ. Ն. Փրիդոնեան և Ա. Իւզրաշեան, որոնք մինչև անգամ այդ մասին իրաւունք են ստացած եղել եկեղեցի կառուցանելու յիշեալ տեղում, սակայն յայտնի չէ թէ ինչ պատճառով, յիշեալ պարոնները կըլին խնդրել են ոչնչացնել տուած իրաւունքը: Այն ինչ Արասթումանում տարէցտարի աւելացող հայ բնակիչները մեծ կարիք են գտնում եկեղեցի և դպրոց ունենալու: Չնայելով վերոյիշեալ դէպքին՝ հայերը դարձեալ մտածում են այդ մտադրութիւնն իրագործել: Լուր է տարածուած, որ հայոց համար եկեղեցի և ուսումնարան կառուցանելու է բաղանդի մի հարուստ հայ: Սակայն թէ որքան ուղիղ է այդ լուրը, յայտնի չէ:

ԹՂԹԱՎՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍՎԱՆՏԻՑ

ՀԱՅՐ-ՄՈՒՐԱՎԻԼ, 15-ն յունիսի.— Հայր-Մուրադը պարսկական գիւղը գտնում է պարսից մայրաքաղաք Թէհրանից դէպի հարաւ, չորս օրուայ ճանապարհ հեռավորութեան վրայ: Այդ գիւղում միմիայն պարսիկներ են բնակում և բաղկացած է ընդամենը յիսուն տուն բնակիչներից, որոնք պարսկական են ազգակութեամբ: Ինչ փնտրուած էր ճանապարհորդը Պարսկաստանի խորքերը և բաղդն ինչ ձգեց այստեղ, Թէհրանից մինչև Հայր-Մուրադը ոլորապտոյտ ճանապարհն անցնում է անասունների, սարերով ու ձորերով, ուղղակի դէպի հարաւ մտնում է Հայր-Մուրադը, իսկ այնտեղից է անցնում Խոթաասանի անապատով դէպի Արաքս: Մեր կարաւանը երեք օր էր ինչ Թէհ-

գործում է իւր մօրը և մինչև անգամ աւելորդ է համարում նրան այցելել: Երբ վէպի վերջում դժբաղդ կիրել իւր գիրքն է առնում փորձիկ թուրքուկին, կարծես նրա աչքի առաջ բացում է նոյն ստորութիւնների ու տունջաղները անվերջ ու միակերպ համակարգութիւնը: Նա մօտ է կատարելա յուսաւորութեան, բայց այստեղ նա նորմալ դացի գեղջիկին իւր առողջ դատողութեամբ օգնութեան է հասնում այդ չափազանց տալաւորող հերոսուհուն:

Mont Oriol թիթե ընթերցելի և հետաքրքիր գրքում տեսնում ենք, թէ ինչպէս մի նորատի և ոգևորւած կին հիասթափութեան զոհ է գնում: Նրա սիրած մարդը թողնում, հեռանում է նրանից: Նրա պարզ և մէկին կերպով նկարագրուած է նրա սէրը, նրա վիշտն ու բարոյական թուլութիւնը: Նրա անապարդ թողնում է այդ դիւրբանի և քնուշ արարածին, որ ամբողջովին նուիրում էր իրեն և ամուսնանում է մի մանկահասակ, գեղեցիկ գեղջիկուհու հետ:

Bel ami վէպը մի սոսկական հասարակ պատմութիւն պատմութիւն է, այդ երիտասարդը ոչ մի նշանաւոր կողմ չունի, բայց իւր յանդուրժեան չնորհիւ թէ երիտասարդ և թէ պառաւ կանանց սրտերն է դրւում: Վէպի հերոսի կեանքի փորձը իւր յաջողութիւնների պատճառ է դառնում և նրան որոշեալ ստորճանների հասցնում: Այստեղ ոչ թէ հերոսը, հապա ինքը ընթերցողն է իւր անկախութեանների և յոյսերի ի դերն ելնելու տեսնում, հիասթափութիւն:

Բանից ճանապարհ էր ընկել, մի օր էր մնացել, որ հասնէինք Հայր-Մուրադը: Չորրորդ օրը մեր ճանապարհն անցնում էր մի խոր ձորի միջով, երկու կողմից խիտ անտառով սլառած ձորի միջով հոսում էր սրբաբաց փոքրիկ գետակը: Չորր, որ բաւական խոր էր, ճանապարհորդները վրայ զարհուրելի տալաւորութիւն էր թողնում: Ամեն կողմից, կարծես, արեւահոտ էր փչում: Մեր ճանապարհորդական խումբը բաղկացած էր տասն և հինգ հոգուց: Բոլորն էլ բացի ինչնից, զարթոյններ էին և խափշիկներ (սենյ): Մեր քարաւանի անասունները թուով յիսուն և հինգ հատ էին և բաղկացած էին ջորիներից և էշերից: Նա նստած էի մի սրկատակ ջորու վրայ: Ստուր մտածութիւնների մէջ խորասուզուած անցնում էի խիտ կերպով բաւած ծառերի միջով: Յանկարծ մի պարսիկ միւսին ասաց. հա, քիչ է մնացել, որ Գաւուր-դալէն, հասնենք, այն տեղից հետ է ճանապարհը: Այդ խօսքերն իմ հետաքրքրութիւնս շարժեցին: Ուղեցի իմանալ թէ ինչ է Գաւուր-դալէն, նա հարցրի մի հասակն առած խափշիկի, որ յիշուն տարեկանից անց կըլինէր: Ինչ բան է այդ Գաւուր-Դալէն:—Այս է քիչ է մնացել, որ այնտեղ հասնենք, ուր պէտք է իջնենք բեզ կը պատմեմ, —ասաց նա:

Երեք ժամից յետոյ մեր քարուանը հասաւ անտառի մէջ գտնուած մի փոքրիկ բաց տարածութեան, որի չորս կողմը պատած էր բարձր կաղնիներով ու հաճախներ ծառերով: Այդ տափարակի բաւ խոտը մի թզաչափ բարձրացել էր գետից: Երկինքանդ ու բազմաթիւ ծաղիկներն անուշահոտութիւն էին բուրում: Քարաւանապետը հրամայեց իջնել այդտեղ և մի քիչ հանգստութիւն տալ դադրած անասուններին: Շուտով բեռներն իջեցրին և զբոսոտներն արձակեցին այդ խոտաւէտ տեղն արածեալ: Նա մօտեցաւ հաշի-Գաւուրին, —այդպէս էր իմ ծանօթ խափշիկի անունը:—Ռասուլ ամի, դու ինչ խոտացար ցոյց տալ Գաւուր-դալէն, հապա ո՞ր է: Ռասուլը վեր կացաւ տեղից և ընկաւ առաջ: Մենք մտածեալ անտառը, որ մեր քարաւանից շատ մօտիկ էր, ուղղակի չընթացաւ և մեր ժամանակաւոր այդ պատուարանը: Ռասուլն

Այս վէպի մէջ մենք տեսնում ենք այն միտքը, որ Մոպստերն այնուհետեւ չարունակ արժարծում է: Մի անգամ Bel ami-ն իւր բարեկամ ծերունի բանաստեղծ Նորբերտ դը-Վալենտին մինչև տուն ճանապարհ է ձգում: Բանաստեղծը մեղմադատ տրամադրութեան մէջ է և յայտնում է, որ իւրաքանչիւր մարդու կեանքի մէջ էլ համար է մի օր, երբ ոչ զարթոյնութիւն է մտնում և ոչ ծիծաղ և ամեն տեղ միմիայն մահ է երևում: Երիտասարդութեան մարդիկ անգամ չէ անց կենում մահ խօսքի յետոյ, երբ արդէն մարդ տարբեր առնում է, այդ բաւե արդէն սարսափ է ազդում: Մահը մեզ ծաղկաթափ է անում, օր ըստ օրէ անճոռնիացնում, խլում է մեր ատամները, մկանները, մաշի գոյնը, մարմնի մորթի քնշուցութիւնը:

Նա մարդին թառամած ծաղիկ նման է դարձնում: Մեր ամեն մի քայլը դէպի մահ է տանում: Դենք մօտենում ենք նրան, մեր ամեն մի շնչառութիւնը արտաբերում է նրա առեղիւ աշխատանքը: Շուտ քայլի, քնի, իւր մի, ուտել, աշխատել, զգաւնցել—նը չանակում է մեռնել: Մի խօսքով ապրել նշանակում է մեռնել: Այս այժմ մահն այնքան մօտ է տեսնում ինչ, —ասում է Մոպստերն հերոսը:—որ շարունակ փափագ եմ ունենում ձեռքս մեկնել և դէն հրել նրան: Նա ամբողջ աշխարհն ընկել է, բոլոր տարածութեան մէջ սփռուել: Ամեն տեղ էլ տեսնում եմ նրան: Ճանապարհի վրայ ոտքի տակ ընկած մահը ծիծաղները,

ինչ ցոյց տուեց մի մատուռաձև տնակ, որ կիսաւեր կանգնած էր վիթխարի ծառերի մէջ, նրա պատերը տեղ տեղ քանդուած էին և զինի կամարներից էլ թափուած: Մատուռը չինած էր խամ քարերից, որ անգամ առաջ չէին, սակայն մատուռի արեւելեան կողմում պատի մէջ դրած էր կոխածու մի սալ, որի վրայ հայի: Նշմարում էր փորագրած քրիստոնէական խաչը, որի աջ կողմից երեք տող գրուածք կար, որը դժբաղդաբար ջնջուած էր: Երկու տասն հազիւ կարողացայ ջոկել—Ռ...գ... Մի գաւուր գրացմունքով պիտոս ճմուռեց, այս, այստեղ, այս վայրենի վայրն էլ է կրիւն տարաբաղդ ու հալածական հայի ոտքը, այստեղ էլ է հայ տնկել քրիստոնէական խաչը: Խոթաասանի այս խորքում, մահմաական աշխարհի սրբատու հայր պաշտել է իւր պապ Լուսաւորչի սուրբ հաւաթը, որի համար հայ ազգն այնքան նահատակներ է տուել:

Նա խնդրեց խափշիկին պատմել Գաւուր-դալէի պատմութիւնը: Նա սկսեց. Մեր մի քաջ փառնաշնորհ, երբ գետաւորներին հաղածու, կոտորում և գերի էր վարում.—(գետաւոր ասում են հայերիս)—մի անգամ նա շատ գերիներ հետ առած՝ տանելիս է լինում նրանց այստեղով դէպի Խոթաասանի խորքերը: մի քանի ծերեր, հիւանդներ և ուսուսպաններ չեն կարողանում առաջ գնալ: Թագաւորը հրամայում է թողնել նրանց այստեղ: Նրանց մօտ էլ թողնում է մի քանի մուլաներ, որ գետաւորներին խալամի սուրբ հաւատի դարձնեն, իսկ ինքը մնացած մեծ բազմութեամբ անցնում է Գարա-Քանախովի խորքերը: Մի քանի ժամանակից յետոյ, գետաւորները ոտքի են կանգնում, ոյժերն իրենց հաւաքում և փոխանակ խալամի կրօնին դառնալով՝ շարաշար սպանում են մուլաներին, իսկ ինքը բնակութեան հաստատելով այս անտառում, շինում են իրենց համար կրօնատեղի՝ այս մատուռը, ուր սկսում են պաշտել իրենց Աստուծոն, նրանք խալամին չեն պաշտում, այլ պաշտում են մի մարդու՝ ասելով

*) Խօսքը Շահ-Աբբասի մասին է, որ գերի վարեց հայերին դէպի Խոթաասան և անթիւ աւերածութիւններ տրեց Հայաստանում:

Թափուող տերները, քարեկամիս մօրուքի մէջ խառնուած սպիտակ մագեր—սիրտս կտոր կտոր են անում և ինչ գոռում—ահա մահը:

Այդ երկից յետոյ Մոպստերի գրքում թերեւ մէջ աւելի ու աւելի է արտայայտում միլամադձութիւնը: Մերութեան և մեռնելու միտքն անդադրապարուն են նրան և յաջորդ գրուածքների մէջ արտայայտում: Այդ տեսակետից նրա հեղինակութիւններից մէկը շատ հետաքրքիր է: Միլամադձութիւն, հոգեհեռութիւն և մահուան նախազգացում է արտայայտում դա: «La mort»-ը մի ֆանտաստիկական պատմում է: Հեղինակը նկարագրում է, թէ ինչպէս մի անգամ տեսնում է ննջեցեալներին իրենց գերեզմաններից բարձրանալիս: Նրանք վեր են կենում և իրենց ձեռներով ջնջում իրենց մահաբաժանների վրայ գրուած անապարծ գովասանքն ու տեղը սարսափելի ճշմարտութիւններ գրում:

Հեղինակի այդ միլամադձութիւնն աւելի ու աւելի սաստկանալով բռնում է նրա առաջնայ գրուածքների մէջ արտայայտուող ծիծաղական տարրի տեղը և միևնոյն ժամանակ բարեբար ազդեցութիւն անում նրա տաղանդի վրայ: Մոպստերը հենց իւր ջանքի ժամանակն էլ այն կարծիքին չէ եղել, թէ հարկաւոր է մայրն կեանքի օրախան երկոյթները նկարագրել: Նա կամաց կամաց հեռանում է նատուրալիզմից, որով հեղինակները պարտաւորում են լուր չնչին ու սոսկական մարդկանց նկարագրել: Նա իւր «Fort comme la mort» վէպի մէջ երևում է համեստ,

թէ սա էմեր մարգարէն և Աստուածը: Այսպէս անցնում է բաւական ժամանակ, Թագաւորն ուղարկում իւր զօրապետները մէկին իմանալու, թէ կարողացան մուլաները գետաւորներին դուրսնը սովորեցնելու: Չօրապետ Մամադը խանը իւր զօրքով գալիս է և տեսնում, որ մուսաառ գետաւորները մուլաներին կոտորում են և իրենք դարձեալ իրենց կրօնը պաշտում: Չօրապետը մեծերին կոտորել է տալիս, իսկ մնացածին էլ ցրել տալիս դէպի Արաւ-Գուլայի կողմերը: Խափշիկը վերջացրեց իւր պատմութիւնը: Իմ սիրտն ահաբեկեւ դառնում է թեմալից: Նա յիշեցի հայի պատմական, անմախթար, դժբաղդ, հալածական անցեալը, յիշեցի պարսիկ հասցրած ծանր հարուածները, նրա կատարած բարբարոսութիւնները և բռնութիւնները և մնացի զարմացած մեր հայ ազգի տոհմութեան վրայ: Սակայն ես չէի կարող զայրանալ մորեռանդ խափշիկի վրայ, որ այնքան յանդուրժեամբ նստում էր հայերի մասին: Նա լուցիկ և տեղն էլ չէր բարկանալու: Տխրութեամբ հեռացաւ մատուռից դէպի ձախ, մոլորած քայլերն ուղղելով դէպի անտառի խորքը: Յանկարծ առաջս ընկած տեսայ մի սպանուած մարդու դիակ՝ կանգ առայ: Խափշիկը մօտեցաւ, նայեց և մըթմըթեց. «գետաւոր», թեքեց և հեռացաւ: Կանչեց միս ընկերներին, հաւաքեցեան բոլորը և սկսեցին քննել դիակը, ճանաչեցին որ հայ է, նրանք էլ թեքեցին և հեռացան:—Գետաւոր, այստեղ էին, միթէ արժանի է նա, որ խալամի որդկերանց ձեռքից պրծնի: շատ լաւ են արել, այստեղ ինչ է չինելիս եղել: Նա դէպի այդ հայն ուղղած նախատիքն էլ ստիպուած եղաւ կու տալ: պարսիկները կարծում էին թէ ես էլ իրենցից եմ: Նա քաջուցի մի կողմը, ապա այս կողմ այն կողմ թափառեցի, եկայ քարուանի մօտ, սակայն հոգիս վրդուելու էր, սիրտս անհանգիստ: ես մտածում էի մի կերպ հողին աւանդ տալ թշուառ հայի դիակը: Պարսիկների մեծ մասն այստեղ այնտեղ ձգուցին քննելու, իսկ ոմանք էլ կտաւէ չափիկները հանեցին և սկսեցին մեծ ախորժակով քթիւ անել: Նա կրկին գնացի դէպի անտառը՝ պատճառաբանելով թէ դուռ եմ ջուր խմելու: քայլերս ուղղեցի դէպի մատուռի կողմը:

խաղաղաբարոյ, ողորմած, դիւրագգաց և զուրկ այն արհամարհանքից, որով նա սովորաբար նայում էր մարդկանց վրայ և որն ըստ երևոյթին, համարեալ թէ սկզբուց էր դարձած: Այստեղ նրա լիզուն թառութեան աստիճանի քրնքուէ:

Այդ գրքի բովանդակութիւնը կետերի մէջ պատահող բաւական սոսկական երևոյթներից մէկն է—տղամարդը դէպի մայրը տաժած զգացմունքն այժմ դէպի աղջիկն է տաժում: Հեղինակի նպատակն է ցոյց տալ սիրոյ անյաղթելի գործիւնը, որ աւելի օրդիք է քան գաղաղութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը: քան անցեալի յուշերն ու ամենաբաւեռն կիրքը: Մենք տեսնում ենք, որ սէրը կարող է ճնշել-ձմել մարդու ու նրա երջանկութիւնը, թէ որ նա զգայուն սիրտ ունի և անկարող է նրան դիմադրել: Բայց հիւանդութիւնը կարող է սպանել միայն այն մարմնակազմը, որի կենսական ոյժերն արդէն նուազում են, որ իւր երիտասարդական եռանդը կորցրած է:

Այստեղ դարձեալ ծերութեան և մահուան մասին է մտածում նա: այդ միտքը տիրապիտող է բոլոր միւս մրտքերի վրայ: Հազիւ թէ գտնուի մի ուրիշ վէպ, որի մէջ մի այդպիսի լուրջ թեմալ նկարագրուած լինի սիրող կնիք: Երբ վերանայ ծերութեան դէմ, ծերութիւնը, որ օր օրի վրայ այլանդակում է նրան, միևնոյն ժամանակ այդ անխորժ, անողորմ աշխատութեան ոչնչն հնար չկայ արդիւք լինելու: Մոպստերը, որ առաջ իւր վէպերի մէջ բոլորովին հոգեբանական մաս չէր

մասնակցութեամբ զինակիւն. նրա վրայ կամ մօտ ոչ մի զէնք չկար, բոլորը սառել էին. երկի զրպաններն էլ բլբլբլ րել էին և ինչ որ իրենց հարկաւոր է եղել տարել էին, իսկ ինչ իրենց համար անպէտք՝ թողնել էին նրա մօտ. Այդ տեղ եւ թափափում գտաւ մի քանի նամակներ, որոնց մէկի բովանդակութիւնը հետեւեալն էր.

Արեւիկ Սրբուհի.

Ան դառնում եմ Հայր-Քրիստոսի դիւրան, Արաւ-Ղուրու տան ժեշ, ինչ բերողը փոխանորդ Արաւ-Ղուրին ինքն ք. ամբողջ երեք տարիէ, որ ինչ ստիպում են հաւատաւ փոխել—նրանք գիտեն, որ թէկող երեսնայ իրենց նամակն եմ կատարում, բայց այդ կից է.—իմ կըրծնը եւ մինչև այսօր հաստատ պահել եմ Սիրելի Սրբուհի, մինչև այսօր մի չնայելի, այժմ Աստուած ինչ մի բարի մարդ ուստ բերեց, որի ձեռքով ճամակս ուղարկում եմ և նա քեզ կառաջնորդէ մինչև այստեղ. վերև Աստուած, ներքև դու.—մի հնաբոլ ինչ ազատիր. Մնում անհամբեր սպասող՝ բո Սաթիւնիկ:

Այդ նամակը կարդալուց յետոյ, ըստապ չտապ հաւաքեցի միւս նամակներն էլ և դրի զրպանս. Ապա դիտել քայեցի մատուռի մէջ՝ մի փրկածքի մէջ դրեցի, թափելով նրա վրայ հողաւորը և քարերը՝ աղօթեցի և հետագայ Քիչ յետոյ մեր քարտանը ճանապարհ ձեռնարկ ևս մտածել ինչ ինչ զոհել և հողայ այդ մասին ինչ որ հարկաւորէ՝ մի կերպ ազատել Սաթիւնիկին. Տեսնե՛ք Աստուած ինչ կըրաջողի:

Ճանապարհորդ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ. — Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովում տեղի ունեցած միջնադէպից՝ վաւերացրելով յարուցած ազմուկից յետոյ դեռ մի քանի օր չ'անցած, Պարիզում նորանոր յուզումներ սկսուեցան:

Որպէս յայտնի է կառավարութիւնը փակեց բանտները՝ աշխատանքի բերան, որովհետև սինդիկատները չ'կատարեցին կառավարութեան կարգադրութիւնը՝ հնազանդել 1884 թուի

մտցնում, այժմ արդէն օկուպ մանրամասն վերլուծութեան ենթարկել հոգեկան երկայնքները Յիշինգ օրինակ «Fort comme la mort»-ի մէջ նկարչի զգացմունքները ճշգրիտ ու մանրադնին նկարագրեց, երբ նա հարցնում է ինքն իրեն, թէ ճշմարիտ է, որ ինքը իր լինելուս գրաֆիկական սիրահարուած է «Notre coeur» վեպի մէջ, որ Մոպսսանի վերջին, գոյց է ամենաճշգրիտ երկն է, աւելի մեծ տեղ է տրուած հոգեկան վերլուծութեան յուսալաւորական զգացմունքներ, Հիշինգը նկարագրում է, թէ ինչպէս բարձր հասարակութեան մէջ (այստեղ լսօրը Պարիզի նորը հասարակութեան մասին է, ուր սիրահարութիւնից զատ ուրիշ գործ չունին) մինչև անգամ սիրելու ընդունակութիւնն էլ են կորցնում:

Բրանդէյը համեմատութիւն է աւելում ներկայ դարի գրողների մէջ. Վիթէ որ, ասում է նա, նրանց համեմատե՛ք միմեանց հետ, որոշե՛ք նրանց տաղանդի բնորոշ գծերը, որով նրանք գանապանակ են միմեանցից, հետևեալ կարգերի կարող ենք բաժանել՝ նրանց—պէտք է եղմունք Գոնիկսթրին՝ ճեարգի տեսակէտից՝ հոգեկան շարժումների գերազանց և նուրբ և խորագին քննիչ համարել. Նրա հերոսների ներազդել մերկացրած ընթերցողի առաջ են դրում, կարծես անդամահատական գործիքների առաջ լինի. Նրա բնորոշ յատկութիւնները մէկն էլ այն է, որ նա շատ անողորմ կերպով խաղում է ընթերցողի նեարդերի հետ,—եթէ նա, օրինակ,

օրէնքին, որ սահմանափակում է նրանց այժման բանեցրած իրաւունքները. Այդ մասին անագին աղմուկ բարձրացաւ, պատգամաւորների ժողովում ահադին հարցադրումներ եղան, սակայն կառավարութիւնը հաստատ մնաց իւր կարգադրութեանը. Լրագիրների մեծամասնութիւնը գովեց և գովում է կառավարութեան այդ վճարական քայլը, թէպէտ և բանուրախ և ու սոցիալական լրագիրները դաժապարտում են կառավարութեանը, որ նա բռնաճնշում է բանուրախ սինդիկատների ազատ գործունէութեան վրայ:

Սակայն Կիւպուրի միջնորդութիւնը ոչ մի արգելքի և դժուարութեան առաջ չի բնկնում, այլ հաւատարիմ մնալով օրէնքին՝ կատարում է իրեն վրայ դրած բուն պարտականութիւնը:

Այս բանուրախ յուզումները քաւական չէին Պարիզում, դրանց անմիջապէս յետևեցին ռասսոնալական յուզումները. Լատինական քաղաքամասում ուսանողներն ահագին անկարգութիւններ յարուցին. Ոստիկանութիւնը միջամտեց անագին ընդհարումներ տեղի ունեցան, սրունց ժամանակ երկու կողմից էլ վերադարձնել ընկան, իսկ մի խրտապաղ Նիթէ անուհիով զոհ զնաց այդ խառնուկութիւններին. Ուսանողների յուզման գլխաւոր պատճառը հետեւեալն էր.— Ուսանողները վերջին ժամանակներս երկայնքներ էին սարգում, ուր ճերկայ էին լինում երկու սեռի ուսանողներ էլ. պարզապէս խաղում, դուրսհանում էին այդ երկայնքներում ուսանողները և ուսանողներին երբեմն իրենց վարմունքները չափազանցութեան հասցնելով. Այդ բանը նկատելով հասարակաց բարոյականութեան վերահսկող միջոցները, կարգադրեց ուսանողներին այդ երկայնքները սահմանափակել և խիստ հակադրութիւն նշանակել նրանց վարմունքի վրայ:

Այդ միջոցեան նախագահ Քիւրնսթէն և անդամ յայտնի ժիւլ Սիմոն սկսեցին խիստ լեզու բանեցնել ուսանողների այդ ազատ և ոչ բարոյական ընթացքի ժախն. Ուսանողները՝ այդ բանից վերաբերուած՝ հրաւեր ուղղեցին իրենց բոլոր ընկերակիցներին՝ հաւաքուել և բողոքել այդ կարգադրութեան դէմ. Այդպէս էլ եղաւ Հազարից աւել ուսանող:

հիւանդութեան նկարագրելու և ահում, դժուար թէ գտնել մի ուրիշը, որ ընթերցողին այնքան անխնայ կերպով տանջէ ու չարչարէ:

Ձայն ներկայ կեանքի ամենամեծ, ամենազօրեղ նկարչին է. Նրա նպատակն է իւր տեսակի մէջ միակ և փառանքեղ չէ՛ք ունեցող, մի չէ՛ք՝ ցիկլոպային հիմքով, լի կեանքով, լոյսով ծովս ու գաղափարով: Նա երկարապատում է, և բազմաթիւ, շատ անգամ մինչև իսկ անտանայի շատութեամբ Նա երբեք իրեն չի թողնու առաջին և ոչ էլ կատակով մի խօսք տալու. Նրա բնաւորութիւնը բոլորովին ֆրանսիական չէ.—նա ոչ ֆրանսիական աշխուժութիւնն ունի և ոչ դուարթութիւնը. նա աշխատում է, որ պատկերների առատութեամբ, իւր անընկճելի լրլուծութեամբ ու ծանրութեամբ ճնշի տպաւորութիւնը գործէ—նրա յատկութիւններից շատը խաղական է:

Վերջապէս Ալֆոնս Կոդէն Ֆրանսիայի արձակ գրողների մէջ գլխաւորապէս զգացմունքների բանաստեղծ է. Նա արտասուքի միջից արտաբայտող ժողովում յուզում է ընթերցողի սիրտը. Նրա մէջ չկայ ոչինչ դաժան, որ յատուկ է մեծ արուեստագէտներին. Նրա տաղանդը յայտնի է իւր չնորհալի հրապարկով:

Սակայն չէ կարելի տեսլ, որ նա միայն դիւրազգաց աղջկեանց աչքերից ընդունակ է արտասուք քամիլ.—ոչ նա չնորք ունի նաև յիմարութիւն, ցածութիւն և ծիծաղելի գրութիւններն առաջ

ներ, որոշակ տեղը հաւաքուելով գնալին դէպի Բեռանթէի քնափարանը, որ նրա լուսամտաների առաջ հակացողներն են և անպատու են նրան. Ոստիկանութիւնն սկսեց արգելք լինել այդ բանին և ընդհարումն սկսուեց, սակայն չնայելով ոստիկանութեան զբաժ արգելքին, ուսանողները իրենց արեցին, անագին հակացողներ արին թէ Բեռանթէի և թէ ժիւլ Սիմոն տները առաջ. Ուսանողներն իրենց վրէժը հանեցին՝ ուսանողական անպատուաբեր յայտնի կատուի գաւէշը սարգելով Բեռանթէի և ժիւլ Սիմոնի բնակարանները առաջ. Ոստիկանութեանը հազիւ յաջողուեց ցրուել անպարգութիւն անողներին: Սակայն սպանուած Նիթէի մահուան պատճառով ուսանողական անկարգութիւնները նորից կրկնուեցին. Անկարգութիւն յարուցանողները գլխաւորները բանտարկուած են. Յուզումը դեռ շարունակուած է. Կառավարութիւնը խաղաղացնող խիստ միջոցներ է ձեռք առել:

ՊԱՐԻՅԱՆՍԱՆ. — Լրագիրները հաղորդում են, որ պարսկական և թուրքական սահմանի վրայ պարսիկ ամբար սպանել է երկու անգլիական միսիոնարներ: Այդ մասին անմիջապէս խիստ քննութիւն է նշանակուած. Անգլիական արտաքին գործերի միջնորդ լորդ Բոգդեյրին այդ մասին հեռագրել է պարսից անգլիական դեսպանին և հրամայել է խիստ բաւարարութիւն պահանջել, հակառակ դէպքում ուղղալի սպանուելը կարողաւ ինչպէս վերջնայ արդեօք այս յանկարծակի առաջացած քաղաքական ընդհարումն, առայժմ յայտնի չէ:

ԵԿԻՊՏՈՍ. — Ալէքսանդրիայից հեռագրում են, որ եգիպտական խեղիւր Մուխտար և Ֆիզրան փաշաների ուղեկցութեամբ յունիսի 24-ին ուղևորուել է դէպի Կ. Պոլիս. Լրագիրները լուրեր են տարածում, որ իւր թէ խեղիւր գնում է սուլթանի աղջկաներից մէկի հետ նշանուելու խեղիւր այնուհետև Կ. Պոլիսից կը ճանապարհորդէ Վենետիկ, Բեռլին, Կոպենհագեն և Պարիզ:

ԹՈՒՐԿԻԱ. — Անցեալները հաղորդեցին, որ սուլթանի անձի դէմ դաւադրութիւն է սարգում եղել, որի մէջ միջադրուում է և հրդէն չնկերի գլխաւորը. Սուլթի փաշային էլ այդ մասին կատակով տակ էին ձգել, սակայն քնն

նալաւ գոյներով նկարագրելու Այսպիսով նա կատարեալ տեղ է երգել մասնում էլ—ծիծաղի և արտասուքի մասերում, որոնք սովորաբար խիստ տարբերում են իրարից: Նա աւելի ազգային է քան թէ Ձուրն. բայց նա հարաւային ֆրանսիացի է. նա հարուստ է սահման պատմելու տաղանդով, հնարաղէտ է, գոյներով, շարժումով, իսկական գուրթաբան է, պրովանսացի է՝ իւր հայրենակիցների պակասութիւններն ու արտոնները տեսնելու գարմանակը ընդունակութեամբ օժտուած:

Բայց թէ նախկին և թէ ներկայ վիպասաններից ոչ ոք այն աստիճանի ֆրանսիացի է, որքան Գիլ-Մոպսսանը. Նա գալի է մեծ վիպագիրների միջև. Նա երբեք գոնկուրի պէս խիստ չէ, ոչ Ձուլայի նման շատախօս և ոչ Դոդէի նման զգայնական. Նրա տաղանդն այդ գրողների տաղանդի չափ խորը չէ. Բայց նա դեռ երեստասարդ է և դեռ նրա տաղանդի սահմանը վերջնականապէս չէ որոշուած. Նա միշտ եղել է կլասիկ, իւր նիւթի տէրը. Արուեստագէտի պարզ և փայտ բնազդում միշտ կառավարող է հանդիսացել նրա զգայնութեան, նրա դէպի պատուութիւնն ունեցած սիրուն, զուարթ ծիծաղի ու երգիծանքին, նրա զթաղարտութեան ու մեղամաղձութեան:

Գիլ Մոպսսանը, ինչպէս արդէն հարկանցօրէն նկատեցինք, մտաւոր չափազանց աշխատութեան գուն է. Գուցէ նրա մտաւոր կարողութիւնը խանգարելու ուրիշ պատճառներ չկային, բայց

նոթիւնից երեւցաւ, որ նա անսկզ է և թէ նրան զրպարտել էին. «Daily News»-ին այդ մասին հաղորդել են մանրամասն տեղեկութիւններ. Խիստ հակադրութիւն է նշանակուած պալատն այցելող անձանց վրայ. Բոլորը պարտաւոր են հաշիւ տալ, թէ ով ում հետ ինչ խօսեց. Սիրնակ մօտիկ ժամանակներս մի օտար երկրացի ճանապարհորդ, որ այցելութեան էր գնացել իրեն վաղածանօթ մեծ վիզիւր Ջաւաթ-փաշային է նրա հետ երկար ու մտերմական խօսակցութիւն էր ունեցել, հարց ու փորձի է ենթարկուել. նա վերադառնալով իւր տունը, գտնում է այնտեղ մի թրքական աստիճանաւորի, որ հրաւիրում է նրան Վերդ-Բեօշը պալատը գնալ. Նա հետեւում է աստիճանաւորին և գնալով պալատ հարցու փորձի է ենթարկուում սուլթանի քարտուղարներից մէկի կողմից: Նա պատմում է այն ամենն ինչ որ խօսեցել են Սակայն դրանով չեն բաւականանում Հարց ու փորձի են ենթարկում և մեծ վիզիւրին, որ կրկնում է նոյնը:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ամենախիստ թոյներից մէկը համարուած է ձկան թոյնը, որով յաճախ թունաւորում են մարդիկ և որն համարեա միշտ մահացու է. դրանով թունաւորուածներին շատ չնչին տոկոսն է աղատուած մահից: Այդ թոյնը պարունակուած է լինում գլխաւորապէս թարմ և հում ձկնեղէնի մէջ. և գլխաւոր ցան էլ այս է, որ այդ ձկան թոյնը մինչև այժմ չէ հետազօտուած, չէ ուսումնասիրուած. իսկ նրանից բժշկուելու համար ոչ մի միջոց չ'կայ հնարուած:

Այդ բանն աչքի առաջ ունենալով Պետերբուրգի Գիտութիւնների ճեմարանը դեռ 1887 թուականից մրցանակաւեց այդ թոյնի ուսումնասիրութեան և նրանից բժշկուելու միջոցների մասին գրած աշխատութեան համար: Սակայն ներկայ 1893 թուի յունուաւրի մէկին լրացաւ այդ մասին որոշած ժամանակամիջոցը և ոչ մի աշխատութիւն այդ նիւթի մասին չ'ներկացուեց Գիտութիւնների ճեմարանին:

Աչքի առաջ ունենալով այդ թոյնն ուսումնասիրելու անհրաժեշտութիւնը և անչափ կարևորութիւնը՝ կասպիական

անկաւած է, որ լրագիրների համար որոշակ օրերը նիւթ հասցնելու համար արտաքոյ կարգի լարում ոյծերով աշխատելը նրա կարողութիւնից վեր հանդիսացան. Նա չափազանց վրտաւ իւր երիտասարդական ոյծերին և ամենայն դիւրութեամբ ստեղծագործելու չնորքին, անուշադիր թողեց մտքի տողջաբանուպետն կանոնները — և սուսեց սարսափելի կերպով հինց այն միջոցին, երբ արդէն սկսել էր կանոնաւորել իւր կեանքը:

Մոպսսանը շատ զրեց. համեմատաբար կարծ միջոցին մօտ երկու տասնակ հատորներ գրեց. Բայց եղի են զրոգներ, որոնք նրանից էլ աւելի շատ են գրել. ինչպէս Բյալզակը, Վիկտոր Հիւգոն, Ալեքսանդր Կիւմար, Բայց նրանք առողջ մնացին, և այդ—միմային կանոնաւորապէս պարսպալու. չնորհիւ Միշնդեռ. իկաւում է, որ աւելի մանր չնորքի տե՛ր մարդիկ տեղաւոր լինելով միմիային հարկաւոր միջոցին, անկանոն կերպով աշխատել մեծ մասամբ դժբաղդ վաճաճ են ունեցել:

Առաջնաբարգ տաղանդների համար մտաւոր աշխատանքը նոյնպիսի պատանջ է, ինչպէս և ուսուի, խմելը, շինչելը, քնելը:

Եւ յիշաւ. ինչ է մեր ուղիղը, որի գործն է իսկապէս մտաւոր աշխատանքը, եթէ ոչ մարմնի մի մասը, որ իւր գործածութիւնները կատարում է հիմնաւոր օրէնքով, ինչպէս որ կատարում են նաև մեր մարմնի միւս անդամները, օրինակ հինց ստամոքսով: Ինչ է մեք սովոր ենք նախաձայնել մի որոշեալ ժամին, դա դառնում է մեր առողջութեան պայմաններից մէկը. Հօ

ձկնային արտադրութիւնների յանձնաժողովը յիշալ նպատակով յետ է դրել 5000 ր.՝ իրեն մրցանակ տալ այդ հարցի մասին ներկայացրած ամենալաւ աշխատութեան համար. ժամանակամիջոց նշանակուած է մինչև 1894 թ. յունուաւրի մէկը:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

«Ն Ո Ր - Դ Ա Ր»-Ի

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 յուլի.— Ներքին 1-ին փոխառութեան պարտ կատարուած վիճակահանութեան ժամանակ գլխաւոր գումարները տարան հետեւեալ մասերը.

Տոկոսներ	Տոկոսներ	Տոկոսներ	Տոկոսներ	Տոկոսներ	Տոկոսներ
13,465	17	200,000	13,989	40	
13,837	44	75,000	1,579	7	
14,661	27	40,000	19,099	4	
857	38	25,000	5,842	28	
18,605	8	10,000	6,427	31	
2,044	32	10,000	16,557	35	
5,121	18	10,000	9,445	21	
5,759	42	8,000	5,977	39	
4,983	15	8,000	9,563	7	
13,346	24	8,000	17,067	2	
2,790	10	8,000	19,086	8	
6,896	30	8,000	18,711	35	
782	1	5	13,979	40	
4,273	2	5	8,057	31	
14,331	7	5	9,679	12	
2,950	5	5	8,646	4	
9,091	20	5	13,835	22	
19,632	38	5	15,302	17	
17,325	7	5	16,290	13	
16,687	48	5	12,894	31	

ԲԵՐԼԻՆ, 2 յուլի.— Բայնստագը 198 ձայների մեծամասնութեամբ ընդգէմ 187-ի ընդունեց գինուրական օրինագիւ առաջին յօդուածը: Չինուորական օրինագիւ առաջին յօդուածը, յօդուածի ընդունելով, թէպէտ և 11 ձայնի անհշան մեծամասնութեամբ, օրինագիւ մասին լինելիք պայքարն այսուհետև համարաւ կորցնում է իւր բոլոր հետաքրքրութիւնը:

ԽՊԱՐԱՐ—Հրատարակելի՝ ՍՊԱՆՍԱՐ ՍՊԱՆՍԱՐԱՆ

կարելի չէ ստամոքսը բոլորովին նիւթից զրկել, կամ թէ չէ մի քանի օրուայ պաշարը մի անգամից ուտել, և կամ թէ չէ նոյն իսկ անկանոն, անժամանակ հախաճաշել. Այդ բոլոր պայմաններն անկաւած ստեղծութեան համար անհպատ են: Մեր ստամոքսը պէտք է որոշեալ ժամին աշխատի և որոշեալ ժամին էլ հանգստանայ, որպէս զի նրա արդիւնքն էլ կանոնաւոր լինի:

Միևնոյն կարգի է ասել նրա ուղեղի մասին: Նա էլ կանոնաւոր պարտաւորութիւնն է պահանջում, և ինչպէս որ մեր սիրտը, քանի մեք կենդանի ենք, բախտիւ չէ դադարում, իսկ ստամոքսն էլ ամեն օր անքորում է իրեն մոտակարարուած սնունդը, այդպէս էլ ուղիղ մեր ուղեղը կարող է միշտ աշխատել, միայն թէ մեք սովորութիւն անենք միշտ որոշեալ ժամին պարտաւոր և ուղեղին ստիպել որոշեալ աշխատանք արդիւնաւորել: Այդպիսի կանոնաւոր աշխատանքով է, որ Կիւմար—հայրը կարողացել է գրել իւր անկրկն վեպերի բազմաթիւ հատորները, Վիկտոր Հիւգոն իւր քառասուն հատորից բաղկացած երգերը, Միլլեն իւր Պարսիկայի պատմութիւնն ու Հեղուպոլիսի պատմութիւնը, և այլն: Ընդհակառակն Բոգդէրը, Միւսէ, Ֆիզրան և այլն, որոնք կանոնաւոր պարտաւորութեան չունէին, շատ քիչ գրեցին, թէև այդ գրուածներն ընտիր բաներ են:

Գիլ Մոպսսանը արտաքից շատ և գեղեցիկ—բայց դա եղաւ կարճատև. Լրագրական շտապ պարտաւորութեան զերեզման տարաւ նրան:

Միհրան.

Шахназарянда: Воронц. Набережн., д. Григорьянц Арм. Приход. Школы

